

ПІДХОДИ ДО ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Гавкалова Наталія Леонідівна,
д.е.н., професор, завідувач кафедри
державного управління, публічного
адміністрування та регіональної економіки
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Караджова Віра, докт. наук, начальник
департаментів: митниці й експедирування
вантажів, менеджменту в сфері послуг,
безпеки й фінансового контролю Університет
імені святого Климента Охридського в Бітолі
(Македонія)

В умовах економічної децентралізації особливо набуває розвитку дерегуляція як метод публічної політики. Зазначити, що дерегуляцію слід розглянути разом з регуляторною, фіскальною та монетарною політикою як вид публічної, а також разом з дистрибутивною (розподільною) та редистрибутивною (перерозподільною). Українські вчені здебільшого акцентують увагу на її особливостях в окремих сферах: енергетичній, фінансово-кредитній, споживчій або господарській діяльності в цілому. Слід підкреслити, що термін «публічна політика» серед вітчизняних дослідників переважно розглядається з політологічної точки зору або з політичної як втручання влади або «публічна діяльність, спрямована на розв'язання суспільної проблеми».

З іншого боку, враховуючи те, що в Україні задекларований курс на децентралізацію, в ній активно функціонують громадські об'єднання та інші публічні установи, підвищуються рівень прозорості та транспарентності, що в цілому відображає поширення принципів демократії, управління державою повинно стати більш подібним до делегування повноважень окремим

представникам влади і набути рис публічності та доступності. Це дає підстави розглядати «державну політику» як синонім «публічної», а класичне «державне управління» в розрізі «публічного управління та адміністрування». Отже, регуляторна політика повинна бути чітко виокремлена в рамках публічної політики як взаємодія держави та ринку.

Дерегуляція ж повинна розглядатись у поєднанні із регуляторною політикою. Питання міри дерегулювання є актуальним протягом тривалого часу через гостру необхідність постійного вирішення комплексу питань, які існують та постійно виникають в процесі здійснення дерегуляції щодо встановлення розміру та кількості податків, ступеню підтримки малого бізнесу, пільгових умов для окремих галузей народного господарства тощо. На практиці кожна країна має свої особливості державного регулювання, в теорії існує багато різних підходів до обґрунтування впливу держави на ринок, які надалі будуть детально описані.

Отже, визначення ефективності регуляторної політики в умовах інституційних змін вимагає більш детального окреслення її призначення, тому варто звернутися до загальних функцій держави. Розгляд регуляторної політики як виду поряд із фіскальною є доцільним, але таким чином вони обидві поєднані з існуванням податків. Враховуючи надважливу роль податків в існуванні держави (і взагалі як необхідну умову), ці дві політики презентують дві найголовніші функції податків: фіскальну – наповнення бюджету, та регулюючу – вплив як на регулювання виробництва, так і регулювання споживання через непрямі податки.

Оцінка ефективності де регуляторної політики вимагає визначення місця регуляторної політики в рамках економічних теорій державного регулювання. У контексті сучасного розуміння регуляторної політики – це повна дерегуляція – зміщення акценту в бік конкуренції як головного механізму ринку.

Неокласична школа (І. Фішер, А. Пігу, Р. Хоутрі) допускала втручання держави з метою нейтралізації та компенсації «провалів ринку» [1]. Іншою значущою школою в рамках «мейнстріму» вважається монетаризм (М. Фрідмен,

Ф. Найт, Г. Саймонс), у рамках якої регулювання вважається доцільним переважно для грошового обігу, а «економіка пропозиції» робить акцент на стимулюванні пропозиції і зниженні витрат – регулювання споживчого сектору [2].

В. Ойкен наголошував на відмінностях у типах господарств залежно від способів організації та методів узгодження господарських планів і рішень, обравши критерієм відмінність у способах регулювання господарської діяльності і осіб, які приймають рішення. Запропонувавши дві сфери економічної політики (політику порядків і політику регулювання), він фактично заклав основи розуміння регуляторної політики в інституційному середовищі. Порядки він розглядав як інституційні, як форми протікання діяльності економічних агентів. Регулювання він убачав у забезпеченні правового і соціального порядку на противагу прямому втручанню держави в економічний процес. Крім того, заслуговує на увагу його визначення шести величин, які формують конкретну систему: потреби людей, природні умов [3].

Розглянувши важливість державного втручання в економіку країни у рамках вищевикладених шкіл, проаналізуємо сукупність шкіл, що надають перевагу пріоритетам державного регулювання.

Історично першим варто визнати кейнсіанство (Дж. Кейнс), яке вбачало роль держави у подоланні криз, що наразі розглядається як антициклічна політика, яка включає комплекс регуляторних впливів: перерозподіл доходів, державні соціальні програми, підтримка ефективної конкуренції, стимулювання попиту [4]. Неокейнсіанство (Дж. Робінсон, Н. Кадлор, Е. Домар, Дж. М. Кларк, П. Самуельсон, Р.Харрод) поглибило розробку анти циклічного регулювання шляхом використання переважно бюджетних важелів регуляторної політики, наприклад, дефіцитного фінансування [5].

Виокремлення формальних та неформальних інститутів є наріжним каменем визначення ролі регуляторної політики в умовах інституційних змін. Дерегуляція здебільшого базується на неформальних інститутах. Необхідність втручання держави в економіку країни є безумовним фактом, який

підтверджується рівнем розвитку країн Західної Європи та Північної Америки, які прийшли до цього стану після дерегуляції 70-х років ХХ ст., якісного регулювання (80-90-ті роки ХХ ст.) та впроваджують наразі розумне регулювання.

З позиції інституціональної доктрини дихотомія «держава-ринок» має бути замінена на тріаду: «держава-ринок-суспільство», що обумовлено спробою відійти від нульового результату гри, де держава є єдиним надійним засобом проти «провалів ринку», а ринок – єдиним ефективним засобом боротьби з державним впливом.

На основі компліментарності інститутів дослідники пропонують такі типи економічних систем: ринковий тип регуляції – мінімальна роль держави у визначенні пропорцій дистрибуції та редистрибуції; мезокорпоративіський тип – наявність розвинутої системи інституціоналізації інтересів різних верств населення, в рамках якого крім визначення пропорцій розподілення здійснюється контроль за реалізацією прийнятих рішень; соціал-демократичний – ширші, ніж у попередніх типах регуляції, повноваження держави щодо зазначених пропорцій для скорочення розриву між найбагатшими та найбіднішими верствами населення.

Особливості дерегуляції узагальнені нами на основі сучасних наукових доробок, суть їх: стрижень теорії – дерегуляція, яка враховує в поведінці індивідів вирішальну роль інститутів та архетипів; концепція, яка відображає організацію виробництва і праці, використання особливої моделі найму, інституціоналізований компроміс між державою, підприємцями та профспілками у формі інституту колективних договорів; розгляд інститутів як компромісних форм вирішення суспільних протиріч; порівняльні інституційні переваги – виокремлення в рамках світової економічної системи різноманітних моделей дерегуляції таких, які мають свої історичні особливості і традиції; методологічна база досліджень: відсутність єдиної «вірної» моделі дерегуляції, здатної забезпечувати високі показники зростання економіки; неможливість визнання безумовної ефективності інститутів та архетипів і їх непридатність для

наслідування; неприпустимість абсолютизації ролі окремих інститутів, навіть найбільш значущих, поза їх системою; нетотожність життєздатності та економічної ефективності інститутів; необхідність формування проміжних форм, які враховують протиріччя у відповідних конкретно-історичних умовах; формування теорії економічної децентралізації як результату здійснення реформ по децентралізації управління. Регіони та місцеві спільноти стали суб'єктами ініціації власної політики, яка базується на відносно самостійних інституціональних засадах, рівень компліментарності інститутів в яких обумовлює рівень розвитку територій. Інституціональна гібридизація – переплетення формально-правових і неформальних локальних інститутів обумовлює модель місцевого самоврядування.

Інституційні пастки (institutional trap raquo) як поняття було введено В. М. Полтеровичем як неефективність інститутів, що склалися, які являють собою сталі правила, наслідування поведінковим установкам, що повторюються та призводять до несприятливих економічних наслідків і мають само підтримуючий характер. Прикладами останніх можуть бути бартер, неплатежі, корупція, тіньова економіка, схеми ухилення від сплати податків тощо. Однією з причин даного явища може бути надмірний вплив держави на економічну систему.

Для забезпечення соціально-економічного розвитку держави має бути вирішена проблема створення такої інституціональної системи, яка б актуалізувала регуляторну функцію держави та забезпечила основу для реалізації дерегуляції. Регуляторна політика та дерегуляція в умовах інституційних змін відіграє важливу роль, реалізуючи функцію впливу держави на ринкове середовище в високо динамічному оточенні.

Література:

1. Фишер С. Экономика / С.Фишер, Р.Дорнбуш, Р.Шмалензи. – М. : Дело ЛТД, 1993. – 376 с.

2. Фридмен М. Методология позитивной экономической науки / М. Фридмен // THESIS. – 1994. – Вып. 4. – 52 с.
3. Ойкей В. Основы национальной экономики / В. Ойкен. – М.: Экономика, 1996. – 178 с.
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. // Кейнс Дж. М. Избранные произведения. – М. : Экономика, 1993. – 543 с.
5. Семюелсон П., Нордгауз В. Макроекономіка. –К. : Основи, 1995. – 188 с.

Матеріали конференції публікуються в авторській редакції.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.